

KALEVI SORSA SÄÄTIÖ
FONDEN • FOUNDATION

Impulsseja Huhtikuu 2016

*Thymian Bussemer, Christian Krell ja
Henning Meyer*

Sosialidemokraattiset arvot digitaalisessa yhteiskunnassa - Neljännen teollisen vallankumouksen haasteita

- Saksalaiset sosialidemokraattiset vaikuttajat Thymian Bussemer, Christian Krell ja Henning Meyer kysyvät Impulsseja-artikkelissa, minkälaista politiikkaa sosialidemokraattien pitäisi harjoittaa digitalisoituvassa yhteiskunnassa? Artikkelin on julkaistu aiemmin englanniksi verkkolehti Social Europe Journalin toimesta.
- Artikkelissa peilataan digitaalisen yhteiskunnan kehityskulkuja ja tulevaisuutta suhteessa vapauden, oikeudenmukaisuuden ja solidaarisuuden arvoihin, joiden pohjalle sosialidemokratia on aina pohjannut yhteiskunnallisen uudistusprojektinsa. Artikkelissa käsitellään myös digitalisaation vaikutuksia työmarkkinoilla.
- Bussemer, Krell ja Meyer korostavat, että sosialidemokratia onnistui aikoinaan ohjaamaan teollistumiseen liittyneet yhteiskunnalliset mullistukset yksilön lisääntyneeksi vapaudeksi. Nyky-yhteiskunnassa sosialidemokratian tehtävä on varmistaa, että myös digitalisaatio laajentaa yksilönvapautta, ja että digitalisaatio ei entisestään kärjistä yhteiskunnallista eriarvoisuutta tai rapauta solidaarisuutta.

1. Yhteiskunnan digitaalinen uudistaminen

Yhteiskunta muuttuu kiivasta tahtia, ja digitaalisen vallankumouksen ja nopean teknologisen muutoksen esiin loihtima uusi elämänmuoto alkaa vasta nyt hahmottua. Tulevaisuuden digitaalinen yhteiskunta ei vielä ole löytänyt oikeaa muotoaan eikä tarkoitustaan. Hyödykkeiden ja informaation virtoja ja kulutusta syntyy dramaattisesti kiihtynyttä tahtia, arvonluonti nojaa entistä vähemmän aineellisiin asioihin ja prosesseihin. Myös kansallisvaltion kaltaisten maantieteelliseen paikkaan sidottujen instituutioiden suhteellinen merkitys vähenee. Samaan aikaan syntyy uusia malleja ja käytäntöjä. Näköpiirissä on lisäksi uudenlaisia velvoitteita ja riippuvuuksia etenkin työn maailmaan liittyen.

Vahvat informaatio- ja viestintäteknologiat sekä verkkoinfrastruktuurit kertovat niin uusista mahdollisuuksista edistää tuottavuutta ja tehokkuutta kuin innovatiivisten tuotteiden ja palveluiden kehityksestä ja käyttöönotosta. Ne antavat mahdollisuuksia parantaa elämänlaatua ja samalla sulauttaa kestävästä kehityksestä pysyvästi tuotanto- ja kulutusprosesseihimme tarjoamalla uusia tapoja säästää energiaa ja välttää ylituotantoa.

Digitaaliset sovellukset auttavat myös hallitsemaan lisääntyviä liikennemääriä ja väestörakenteen murroksen seurauksia. Lisäksi ne mahdollistavat kustannusten pienentämisen samalla kun tuotteiden ja palveluiden laatu paranee. Uusi teknologia asettaa kuitenkin haasteita esimerkiksi kasvavan varakkuuden jakautumiseen, työn korvautumiseen, tietosuojaan, demokraattisen osallistumisoikeuden takaamiseen ja itsemääräämisoikeutemme säilyttämiseen liittyvissä kysymyksissä. Oma haasteensa on myös puolustautua digitaalisten teknologioiden taipumukselta ylikuormittaa käyttäjiään.

Vaikuttaa siltä, että kaikkialle jokapäiväiseen elämäämme tulevat digitaaliset laitteet tarjoavat lisää vaihtoehtoja, mutta ne myös luovat uusia rajoja ja rajoitteita. Ne muokkaavat niin instituutioitamme kuin sosiaalisia käytäntöjämme avaten samalla uusia toimintaulottuvuuksia, joita ei vielä ole tutkittu, saati että ne olisivat vakiintuneet oikeusjärjestelmäämme. Toisin sanoen digitaalisen yhteiskunnan uudet alueet tuovat sekä valtaa että rajoja ihmisille.

Toisaalta ne merkitsevät itsensä toteuttamisen mahdollisuuksia, joista ei ennen ole voitu edes uneksia. Toisaalta niillä on myös positiivisista puolista irralliset varjopuolensa, joita ei myöskään ole osattu ennustaa: Digitalisaation tai sosiaalisen stigmatisaation ei saa antaa musertaa ihmisiä, ja aineetonta pääomaa täytyy suojella tietoa himoitsevilta ja ryösteleviltä Internet-yhtiöiltä.

Virtojen tila on vähitellen syrjäyttämässä meille tutun paikkojen tilan. Virtojen tilassa kaikenlainen data – niin informaatio ja työn tulokset kuin yksityiset ja yhteisölliset toimet – sykkii eteenpäin ympäri vuorokauden. Tärkeimmät tekomme ja toimmemme tapahtuivat ennen täsmällisissä paikoissa. Nyt ne ovat siirtyneet digitaaliseen maailmaan, mikä on johtanut uudenlaisiin valtarakenteisiin. Nykyään valta kasautuu niille, joilla on eniten tietoja, parhaat algoritmit ja kehittyneimmät tietokoneet, kuten Googlelle ja NSA:lle.

Digitalisaation seuraukset yhteiskunnalle ja demokratialle ovat alkaneet tulla esiin, mutta vasta vähitellen. Monia politiikan, talouden, kulttuurin ja tieteen aloja on varmuuden vuoksi mullistettu ja monin tavoin pysyvästi muutettu täysin tietyin repivin innovaatioin. Tällä hetkellä kaikkia elämänalueita koskettavan digitalisaation seurauksista alkavat paljastua parhaimmillaankin vain laajat suuntaviivat.

Tuoreet tutkimukset antavat viitteitä siitä, miten henkilökohtainen identiteetti ilmenee kyberavaruudessa eri lailla ja jopa miten aivojen toiminta muuttuu. Nämä seikat kuvastavat ympärillämme tapahtuvien käänteentekevien muutosten laajuutta. Ideoita muutoksen hillitsemiseksi ja muokkaamiseksi pitkällä aikavälillä kaivataan siis kipeästi.

Talouden näkökulmasta on odotettavissa, että jatkuvasta teollisen tuotannon digitalisaatiosta ja uusien digitaalisten palveluiden noususta seuraa eräänlainen "automaation osingonjako". Yhteiskunnallisen vaurauden voidaan ennustaa kasvavan. Samaan aikaan tästä tuottavuuden kasvusta hyötyvien määrä tulee pienemään.

Ensinnäkin työntekijöiden määrä yleensä laskee pitkälle automatisoiduissa tehtaissa. Toiseksi suurin osa digitalisoidun talouden tuomista taloudellisista hyödyistä Saksassa tulevat menemään muutamalle viennin ja digitaalisten palveluiden sektorille. Näistä jälkimmäinen tarjoaa kuitenkin töitä vain verrattain pienelle joukolle eliittityöntekijöitä.

Tältä osin on olemassa tietty riski, että palkkatyön tulo rakenne eriytyy kaksille raiteille. Palkat ovat yhä korkeammat aloilla, jotka säilyttävät kilpailukykyä globaaleilla markkinoilla ja jotka ovat irtautuneet maan normaaleista palkkatrendeistä. Muilla aloilla kehitys taas lamaantuu. Tälläkin hetkellä yksi selitys miesten ja naisten väliseen palkkaepätasa-arvoon on se, että suurin osa korkeapalkkaisista teollisuuden työpaikoista on miesten hallussa.

Digitalisaatioon liittyy siis myös uusia tulonjakokysymyksiä. Mihin tarkoitukseen automaation tuottamat voitot pitäisi käyttää? Miten voimme estää tuloerojen kasvamisen edelleen? Entä miten voimme jakaa lisääntyvän vaurauden hedelmät niin, että elinolosuhteet yhteiskunnassamme paranevat esimerkiksi vahvistamalla yhteiskunnallisen hyvinvoinnin edistämiseksi omistautunutta työtä?

Haluamme varmistaa, että digitalisaatio ei johda vain teknisiin vaan myös sosiaalisiin innovaatioihin. Tiedonvälityksen vallankumouksella on myös positiivisia vaikutuksia arkielämäämme ja siihen, miten me yhteiskunnan jäsenet kommunikoinne toistemme kanssa kaikista näistä asioista. Tämän artikkelin tarkoituksena on antaa virikkeitä juuri näiden kysymysten ajatteluun.

Pohdintaamme viitoittavat sosialidemokratian kolme perusarvoa: vapaus, oikeudenmukaisuus ja solidaarisuus. Lisäksi digitalisoituneen yhteiskunnan kiihdyttämiin muutoksiin työn luonteessa kiinnitetään erityistä huomiota. Tälle painotukselle on kaksi perustetta: Ensinnäkin työ on keskeinen tema sosialidemokratiassa. Toiseksi muutoksen dynamiikka vaikuttaa tällä hetkellä työhön voimakkaammin kuin mihinkään muuhun elämänalueeseen.

2. Haasteet sosialidemokratian perusarvoille

Digitaalinen vallankumous herättää kysymyksiä, jotka koskettavat sosialidemokraattisten arvojen ydintä. Tässä tekstissä pohditaan, voidaanko digitaalista muutosta hallita ja muokata. Tekstissä mietitään myös, millaisia muutoksia digitaalinen verkottuminen tuo arvonluontiin, tiedon tuottamiseen, työhön ja sosiaaliseen koheesioon.

Sosialidemokratian perusarvot vapaus, oikeudenmukaisuus ja solidaarisuus ovat ohjanneet eurooppalaista työväenliikettä sen synnystä alkaen. Näiden arvojen innoitus tulee valistuksen ja Ranskan vallankumouksen filosofiasta. Työväenliike otti ne ohjenuorakseen, koska niiden perussisältö olisi aina onnistuneesti mukautettavissa muuttuviin aikoihin. Teollisesta aikakaudesta moderniin tietotalouteen, keisarillisesta Saksasta nykypäivän yhdistyneeseen ja demokraattiseen Saksaan näitä perusarvoja on tulkittu yhä uudelleen ja sovellettu muuttuneisiin olosuhteisiin, jotta niiden ydin säilyisi.

Digitalisaatio luo tarpeen tällaiseen uuteen arviointiin kahdesta syystä. Ensinnäkin meneillään oleva murros muuttaa taloudellisen toiminnan, oppimisen ja koko elämän olemassa olevia malleja. Toiseksi – ja tämä vaikuttaisi olevan se merkittävästi tärkeämpi tekijä – se lisää aivan uuden kerroksen meille tuttuihin toiminnan tiloihin: Virtuaalisen tilan, jossa ihmiset viettävät yhä suuremman osan ajastaan niin ammatillisista kuin henkilökohtaisista syistä. Tämä tila on nivoutunut yhteen reaali maailman kanssa, mutta siinä on aivan uusia piirteitä. Mitä tulee sosiaalisiin ja oikeudellisiin normeihin, olemme tuskin päässeet alkuun sen yhteiskuntaan integroitumisen laajuuden ja muodon määrittelyssä, saati sen hallinnassa ja sääntelyssä.

Tämän uuden tilan sangen dynaaminen synty tapa herättää väistämättä sosialidemokratian perusarvoja koskevia kysymyksiä. Sosialidemokraattisten arvojen täytyy olla pohja, jolle vastaukset digitaalisen yhteiskunnan peruskysymyksiin perustetaan. Näiden sisältökysymysten yhteydessä meidän täytyy arvioida sosialidemokratian ja ammattiliittojen organisoitumisen rakenne uudelleen, joskaan tämä artikkeli ei tähän tehtävään tartu.

Lyhyesti sanottuna sosialidemokratian edessä on kahtalainen haaste: Sen täytyy omaksua perusarvoihin pohjautuva poliittinen kehys, joka soveltuu digitaaliseen maailmaan. Lisäksi sen täytyy uudistaa omat organisaatiomuotonsa. Tässä ongelma-alueessa on avain siihen, että digitaalisen yhteiskunnan epäilemättä valtava potentiaali yleisen hyvän lisäämiseksi voidaan hyödyntää ja samalla ymmärrettäisiin sen kiistattomia vaaroja. Tässä keskitymme kolmeen keskeisimpään arvoon vapauteen, oikeudenmukaisuuteen ja solidaarisuuteen.

3. Vapaus

Miettiessämme sosialidemokratian juuria ja historiaa ymmärrämme sen olleen aina vapausliike. Ajatus oli voimannutta ihmisen elämään omaehtoista elämää. Tuon projektin mittaan sosialidemokratialle kehittyi kattava vapauskäsitelmä. Vapaus ei tarkoita vain emansipaatiota toisten mielivallan tai sorron alta defensiivisten vapauksien merkityksessä ("vapaus jostakin"), jotka tarjoavat suojaa valtiolle tai yhteiskunnan väärinkäytöksiltä.

Sosialidemokraattinen vapauskäsitys tarkoittaa myös vapautta puutteesta ja pelosta. Se siis merkitsee myös sitä, että ihmisellä on saapuvilla materiaaliset tarpeet itsenäiseen elämään ja "mahdollistavista" vapausoikeuksista ("vapaus johonkin") nauttimiseen. Jokaisella henkilöllä yksilönä on oikeus tähän "kunnianhimoiseen" versioon vapaudesta, mutta vain yhteiskunta yhdessä voi varmistaa, että kukin voi hyödyntää vapautensa täysin.

Mitä tulee mahdollisuuteen elää vapaata, itsenäistä elämää, digitalisaatio toimii ristiriitaisesti. Internet voi vahvistaa tiettyjä toistuvia trooppeja vapauden tavoittelussa esimerkiksi auttamalla sosiaalisia vähemmistöjä järjestäytymään, kannustamalla uusiin osallistumis- ja osallisuusmuotoihin sekä auttamalla ihmisiä saamaan suuremman määräysvallan omassa elinympäristössään. Internetillä on valtava potentiaali laajentaa vapautta. Samaan aikaan digitalisaatio paljastaa vapauden paradoksin, jonka juuret voidaan johtaa aina Platoniin asti: mahdollisuudet harjoittaa sääntelemätöntä vapautta tuovat enemmän vapautta harvoille vahvoille, mutta vähemmän vapautta heikoille.

Digitalisaatio avaa tavallaan uusia tiloja intresseille yhdistyä ja tulla ilmaistuiksi. Tässä mielessä vapaalla ilmaisulla on nyt enemmän liikkumavaraa. Esimerkiksi yhteiskunnassa marginalisoidut tai stigmatisoidut ryhmät voivat järjestäytyä ja olla vuorovaikutuksessa paikalliset rajat ylittävien sosiaalisten verkostojen kautta. Tällä tavalla heidän sosiaaliset verkostonsa voivat kompensoida jokapäiväisiä marginalisaation kokemuksia. Heidän vapautensa on laajentunut. Suurten datamassojen eksponentiaalinen kasvu samaan aikaan kuitenkin paljastaa, että digitalisaatio saattaa vaarantaa vapauden. Jokaisesta jää digitaalisia jälkiä. Ammattimaiset toimijat keräävät tietoja, ja niitä hyödynnetään erittäin monimutkaisten algoritmien avulla.

Kaikella tällä on aika kiehtovia seurauksia kuluttajalle. Minulle tarjotaan toiveitteni mukaisesti räätälöityjä tuotteita ja palveluita, mutta maksan tästä hyödyistä tiedoillani. Yksi tämän trendin seurauksista on, että ihmisten käyttäytymistä pystytään ennustamaan vaikuttavalla matemaattisella tarkkuudella. Itse asiassa jopa ihmisten välisistä suhteista ja siten sosiaalisista verkostoista kokonaisuudessaan tulee ennustettavia.

Kiinnostus tällaista dataa kohtaan tulee pääasiassa kahdesta suunnasta. Yksityiset yritykset haluavat käyttää sitä voittojensa maksimoimiseen, ja valtiota kiinnostaa sen potentiaali salaisten palveluiden valvontatoiminnassa. Vaikka nämä kaksi ryhmää ovatkin keskenään hyvin erilaiset, niiden intressit ovat yhtenevät. Molemmat haluaisivat ihmisten toiminnan olevan täysin läpinäkyvää, jotta sitä voidaan ennustaa. Julkisesta tarkastelusta vetäytymisen kaltainen yksityisyys pitäisi hävittää.

Mutta mitä tapahtuu avoimelle yhteiskunnalle, kun siitä tulee täysin läpinäkyvä ja ikään kuin alaston? Vastaus on yksiselitteinen: täysin läpinäkyvästä yhteiskunnasta tulee epävapaa yhteiskunta. Kun jokainen klikkaus ja jopa jokainen liike on jäljitettävissä, täytyy kysyä, käytetäänkö tätä minua vastaan. Ja jos käytetään, kuka niin tekee.

Yksityisyys on riippumattomuuden edellytys. Aidosti vapaat päätökset ovat mahdollisia vain, kun on selvää, että kaikki tekoni eivät ole julkisia eivätkä johda seurauksiin. Julie Zeh kiteyttää tämän: "Kun ihmistä tuijotetaan joka puolelta, hänellä ei ole mahdollisuutta kehittyä vapaasti."

Googlen hallituksen puheenjohtaja Eric Schmidt epäsuorasti vahvisti tällä neuvolla, miten oikeassa Zeh on: "Jos on jotain, josta et halua kenenkään saavan tietää, ei ehkä kannattaisi tehdä sitä." Avoin yhteiskunta tarvitsee myös turvattuja paikkoja, luottamusta ja luottamuksellisuutta sekä varmuuden siitä, että yksilöt voivat itse päättää, mihin antavat muille pääsyn ja mihin eivät.

Vapaaehtoisen yksityisyydestä luopumisen puolestapuhujat ovat keksineet perustavanlaatuisia vastalauseita tälle väitteelle. He olettavat, että yksityisyys, tietosuoja ja siten yksilöiden vaatima potentiaalinen tietojen suvereniteetti ovat teknisistä realiteeteista johtuen vanhentuneita käsitteitä, jotka eivät enää toimi digitalisoituneessa maailmassa.

Kyseisten ihmisten mielestä tavoitteena pitäisi sen sijaan olla se, että luodaan yhteiskunta, jossa kenelläkään ei ole syytä pelätä syrjintää julki tulleen tiedon perusteella. Maailmankatsomukset, seksuaaliset mieltymykset, usko, unelmat – ei pitäisi olla minkäänlaista ongelmaa kertoa näitä tietoja ihmisistä, koska kenelläkään ei enää tarvitse huolehtia sen negatiivisista seurauksista. Näin ainakin sanovat tämän näkemyksen kannattajat.

Tälle väitteelle on jäsennettävä ainakin kolme vastaväitettä. Ensinnäkin se olettaa automaattisesti, että kapitalistisen teknologian oletettu kehityssuunta täytyy ottaa annettuna. On kuitenkin aivan selvää, että tällaiset trendit ovat ihmisten luomia, ja siksi ihmiset voivat niitä muokata. Toiseksi on vaikea kuvitella datan suhteen läpinäkyvää yhteiskuntaa, jossa yksikään ihminen ei kärsisi syrjinnästä. Vaikka sellainen yhteiskunta olisikin olemassa, se ei todennäköisesti kestäisi.

Viime vuosina on monissa maailman kolkissa tapahtunut taantumista suhteessa jo saavutettuihin vapauden tasoihin. Mitä sitten tapahtuu, kun kerran vallinnut suvaitsevaisuus kumotaan, mutta tiedot minusta ovat yhä saatavilla? Kolmanneksi ja viimeiseksi: Vapaaehtoisen yksityisyydestä luopumisen puolestapuhujat unohtavat, että yksi keskeinen vapaan yksilön piirre on, että hän saa itse päättää, kuinka paljon sisäisestä elämästään paljastaa muulle maailmalle. Ihmiset ovat todella vapaita vain voidessaan itse päättää, mikä on julkista ja mikä salaista. Vapaa yhteiskunta voi kehittyä vain näillä ehdoilla.

Mitä sitten tehdä, jos haluaisin mieluummin päättää itse, mitä uutisia haluan lukea sen sijaan, että algoritmi päättää puolestani. Tai jos haluan itse valita, mitä urheilua harrastan sen sijaan, että vakuutusyhtiön riskien arvioijat tekevät valinnan puolestani. Toisin sanoen miten voimme käyttää digitalisaation tarjoamia mahdollisuuksia kehittämään vapaata yhteiskuntaa ja samalla minimoida sen mukanaan tuomat riskit? Kannattaa tarkastella niitä toimijoita, joilla olisi eniten voitettavaa, jos ihmiset olisivat läpinäkyviä ja ennustettavia ja yhteiskunta olisi "alaston": yksityisiä yrityksiä ja valtioiden valvontavirastoja.

Valtiollisilla toimijoilla on kaksijakoinen rooli, mitä tulee yhteiskunnan vapautteen vaikuttaviin kysymyksiin. Toisaalta juuri ne ovat vieneet valvonnan tasolle,

jota edes George Orwell ei olisi osannut kuvitella. Tämä on totta erityisesti Yhdysvaltojen, Ison-Britannian, Australian, Uuden-Seelannin ja Kanadan eli ns. Five Eyes -liittouman salaisten palveluiden osalta.

Toisaalta demokraattiset valtiorakenteet voivat tietysti myös säätää ja valvoa parametreja, joiden puitteissa digitalisoituneet yhteiskunnat toimivat. Kun otetaan huomioon näiden kysymysten laajuus, on selvää, että niihin täytyy puuttua ylikansallisessa kontekstissa. Eurooppalaisella tasolla voisi olla tässä erityisen tärkeä rooli, jos tarve toiminnalle näissä kysymyksissä viimein tunnustettaisiin ja päätöksenteossa tehtäisiin loogiset johtopäätökset. Eurooppalaisen yleisen tietosuoja-asetuksen lisäksi on muitakin alueita, joilla etenkin Piilaakson Internet-yhtiöt eurooppalaisia lakeja noudattamaan alistavien toimien kanssa ollaan jo myöhässä - ainakin yhtiöiden toimiessa Euroopassa.

Mitä tulee yksityisyrittäjiin, meidän pitäisi katsoa tarkkaan itse teknistä infrastruktuuria. Euroopassa elintärkeät tiedonsiirtoyhteydet ovat isobritannialaisten ja yhdysvaltalaisien yritysten omistuksessa, ja niihin puolestaan voivat päästä käsiksi kyseisten maiden salaiset palvelut. Jokaisen, joka ei halua nähdä "2000-luvun tärkeimmän sektorin tulevan annetuksi kouralliselle jättimäisiä kansainvälisiä yrityksiä", kuten Peter Glotz tarkkanäköisesti sanoi vuonna 2000, pitäisi puhua julkisesta infrastruktuurista ja julkisista hyödykkeistä. Keskipitkällä aikavälillä se takaisi myös verkon aidon puolueettomuuden.

Ratkaiseva kysymys tulee kuitenkin olemaan se, miten käsitellään dataa, "2000-luvun raaka-ainetta". Tässäkin asiassa häiritsevä tendenssi on, että datamonopoli on muutamalla yrityksellä, kuten Amazonilla, Facebookilla ja Googlella. Näillä yhtiöillä on luontainen intressi kasvattaa voittoa ja käyttää, koota ja myydä yhä enemmän dataa juuri siksi. Vapaan yhteiskunnan tähden tuo intressi on kuitenkin pidettävä kurissa.

Toistaiseksi ylikansallisen tietosuojan kysymykset ovat täysin ratkaisematta, koska Googlen kaltaiset yritykset ovat olleet erittäin vastentahtoisia hyväksymään eurooppalaisia tietosuojastandardeja, ja tuomioistuimet ovat yrittäneet saada ne noudattamaan edes yksinkertaisia normeja. Lisäksi jotkin digitaalisista supermahdeista olettavat, että kansallisvaltioiden omaksumat demokraattisesti aikaansaadut säännöt eivät koske niitä. Tämänhetkinen sekamelska digitalisaatiota, globalisaatiota ja sitä suoranaista röyhkeyttä, jolla jotkin näistä yrityksistä globaalisti toimivat valitessaan itselleen edullisimman tuomioistuimen tapauskohtaisesti, vain vahvistaa niiden käsitystä siitä, että ne ovat kansallisten lakien ulottumattomissa.

Lisäksi big datalla on valtava vaikutus tiedon tuotantoon ja niihin toimiin, joilla sitä synnytämme. Chris Anderson, *Wired*-lehden pitkäaikainen päätoimittaja, on jo julistanut "teorian lopun". Hänen mukaansa helposti analysoitavan tiedon hyvä saatavuus on johtanut siihen, että meidän ei enää tarvitse ymmärtää sairauksien, markkinoiden tai rikosten syitä ja seurauksia. Sen sijaan valtavat määrät dataa voidaan salamannopeasti käydä läpi ja siten selvittää kaavoja ja riippuvuuksia, joiden avulla voidaan ennustaa trendejä ikään kuin sokeasti, ilman minkäänlaisia epistemologisia perusteita.

Tässä mielessä big data vaikuttaa perustavanlaatuisesti myös sosialidemokraattisiin arvoihin tavoilla, jotka eivät oikeusvaltion saavutuksista välitä. Vapauteen sisältyy myös mahdollisuus käyttää valtaa. Voivatko ihmiset pysyä vallassa, kun data hallitsee? Eikö selitysten, syiden ja hypoteesien etsintä ole vanhentunut toimintatapa, kun jokaiseen kysymykseen voi löytää vastauksen käymällä läpi valtavat tietomäärät? Onko etiikalla sijaa tällaisissa analyyseissa ja data-analyysista juontuvien sosiaalisten teknologioiden luontaisessa pyrkimyksessä hallita? Kysymyksiä riittää, mutta vastauksia ei big data tarjoa.

Juuri siksi esimerkiksi Jevgeni Morozovin esittämät datapoolimallit ovat niin kiinnostavia. Morozovin mallissa salattua tietoa säilytettäisiin laajasti saatavilla olevassa tietokannassa. Kukaan ei saisi käyttää sitä kaupallisiin tarkoituksiin. Toisessa lupaavassa keskustelussa esiintyvässä mallissa käyttäjät voisivat halutessaan antaa yhden yrityksen keräämät tiedot toisten yritysten käyttöön. Tämä vahvistaisi käyttäjien itsemääräämisoikeutta omien tietojensa suhteen. Tavoitteen on viime kädessä oltava se, että luodaan ajantasainen tietosuojan muoto, joka vahvistaa yksilön tietojen suvereniteettia. Tiedot ovat saattaneet tulla esiin vuorovaikutuksessa kolmansien osapuolten kanssa, ja yritykset ovat ne keränneet. Mutta tiedot ovat lähtöisin yksilöiltä, joilla pitäisi olla oikeus määrätä niistä mielensä mukaan.

Nämä esimerkit osoittavat, että digitalisaatiota voidaan kanavoida ja muokata, mutta ne kertovat myös, miten kipeästi toimia kaivataan. Sosialidemokratian onnistui kääntää teollistumiseen liittyneet yhteiskunnalliset mullistukset yksilön lisääntyneeksi vapaudeksi. On meidän tehtävämme varmistaa, että digitalisaatio laajentaa vapauden käsitystä ja että se tapahtuu tasa-arvoisemmin kuin tähän asti.

4. Oikeudenmukaisuus

Mitä tarkoittaa oikeudenmukaisuus aikakaudella, jolloin Internet-yhteydestä on yhä enenevässä määrin tullut edellytys maailmassa selviytymiselle, työpaikan löytämiselle, koulutusta vaativan työn tekemiselle ja sosiaaliselle vuorovaikutukselle? Tällä aikakaudella on syntynyt monopoleja, jotka vahvimman oikeudella nappaavat perinteisiä teollisuudenaloja ja haalivat jättimäisiä omaisuuksia ällistytävän lyhyessä ajassa.

Yksi on varmaa: Mahdollisuudet olla merkityksellisessä asemassa yhteiskunnassa ja saada tuloja ovat yhä enenevässä määrin riippuvaisia pääsystä Internetiin. Käytettävissä olevan Internet-yhteyden erojen (laatu, nopeus jne.) lisäksi on myös yksilöllisiä eroja kyvyissä käyttää Internetiä (mediaosaaminen jne.), jotka johtavat huomattavaan eriarvoisuuteen. Laajenevan pilvityöskentelyn ja joukkoistamisen kohdalla työelämään osallistuminen edellyttää nopeaa yhteyttä verkkoon. Toisaalta Internet-työ avaa mahdollisuuksia päästä mukaan niille, jotka on suljettu ulos normaaleilta työmarkkinoilta syystä tai toisesta (kuten että henkilö asuu "väärässä" paikassa tai ei ole käytettävissä oikeaan aikaan). Digitalisaation seuraukset tuovat työmarkkinapolitiikalle valtavia haasteita liittyen sosiaalisen oikeudenmukaisuuden saavuttamiseen.

Teknologiseen kehitykseen perustuvat tendenssit eivät ainoastaan voimista jo olemassa olevaa eriarvoisuutta, vaan luovat myös uutta epätasa-arvoa – ja tämä

tapahtuu aikana, jolloin olemme jälleen alkaneet sietää kohtuutonta eriarvoisuutta, kuten Thomas Piketty on vaikuttavasti osoittanut. Esimerkiksi digitalisaation asiantuntijoiden Erik Brynjolfssonin ja Andrew McAfeen tutkimukset antavat olettaa, että pahin on vasta edessä. Yhteiskunnan polarisaatiota todennäköisesti voimistavat suuntaukset, iskevät täydellä voimalla, kun digitaalisten teknologioiden taloudelliset ja sosiaaliset vaikutukset kiihtyvät ja leviävät.

Kuten Erik Brynjolfsson huomauttaa: "Taloustieteessä on tavallaan likainen sailaisuus, jota monet eivät hoksaa (...). Vaikka teknologia voi kasvattaa talouden kakkua, (...) ei ole sellaista talouden lakia, jonka mukaan kaikki hyötyisivät noista teknologian voitoista. (...) Kenties 50 % ihmisistä tai ylikin ei pääse hyödyistä osalliseksi, ja datan mukaan tämä on ollut esiin nouseva kaava viimeisten 10–15 vuoden ajan. Teknologia on kasvattanut kakkua, mutta suurin osa sen hyödyistä on kertynyt suhteellisen pienelle joukolle."

Jos yhdistetään Pikettyn, teoksessaan *Le Capital au XXIe siècle* paljastamia perustavanlaatuisia rakenteellisia ongelmia primäärisen tulonjaon järjestelmissä sekä Brynjolfssonin ja McAfeen viittaamiin digitaalisen teknologian kasvaviin vaikutuksiin tulevaisuudessa, törmätään vakavaan poliittiseen ongelmaan. Jos suurta joukkoa keskiluokasta todella uhkaa työttömyys tai ansioluettelon arvon katoaminen itsestä riippumattomista syistä, tuon joukon tuottama poliittinen paine nousee vaarallisesti.

Aiemmin esitetyn mukaisesti työmarkkinat vaikuttavat olevan erityisen todennäköinen kärsijä haitallisessa modernisaatiossa ja todennäköisin näyttämö, jossa oikeudenmukaisuusongelmia nousee esiin. Valtaosa nykyään toimistossa tai tuotantolinjalla suoritettavista tehtävistä voidaan automatisoida ja tullaan automatisoimaan lähitulevaisuudessa.

Yhdysvaltain työmarkkinoita käsittelevässä tutkimuksessaan Carl Benedikt Frey ja Michael A. Osborne Oxfordin yliopistosta tulivat siihen tulokseen, että noin 47 % kaikista ammateista Yhdysvalloissa on uhattuna. Vaikka digitaalisen vallankumouksen pitkän aikavälin seurauksista väitellään kiivaasti, suurin osa asiaa seuraavista on yhtä mieltä siitä, että lyhyellä aikavälillä täytyy varautua vakaviin ongelmiin.

Pew Research Center kysyi lähes 2000 asiantuntijalta heidän odotuksistaan seuraavan vuosikymmenen suhteen: "Puolet näistä asiantuntijoista (48 %) näkee tulevaisuuden, jossa robotit ja digitaaliset agentit ovat syrjäyttäneet merkittävän määrän sekä työntekijöistä että toimihenkilöistä. Monet heistä ilmaisevat myös huolensa siitä, että tämä johtaa valtavaan tuloerojen kasvuun, suuriin käytännössä työllistymiskelvottomiin ihmisjoukkoihin ja yhteiskuntajärjestyksen murruksiin. Toinen puoli kyselyyn vastanneista asiantuntijoista (52 %) odottaa, että teknologia ei syrjäytä enemmän työpaikkoja kuin mitä se luo vuoteen 2025 mennessä. Tämä joukko olettaa kyllä, että monet tällä hetkellä ihmisten tekemät työt siirtyvät merkittävässä määrin roboteille tai digitaalisille agenteille vuoteen 2025 mennessä. He kuitenkin uskovat, että ihmisen kekseliäisyys luo uusia töitä, aloja ja tapoja tienata elanto aivan niin kuin se on tehnyt teollisen vallankumouksen orastuksesta asti."

Näitä ennusteita ei suinkaan voi pitää vain mielipide-eroina digitaalisen vallankumouksen lyhyen tähtäimen vaikutuksista. Niiden juuret ovat pikemminkin kysymyksessä siitä, voiko talous toistaa historiallisia kaavoja ja luoda enemmän työtä kuin mitä häviää teknologian tuomien muutosten myötä. Itse asiassa tämänhetkiset tutkimustulokset huipputekniikan alalta Yhdysvalloissa antavat ymmärtää, että siellä syntyy merkittävästi vähemmän työpaikkoja kuin menetetään automaatiolle. Vaikka optimistiset skenaariot osoittautuisivatkin jonain päivänä oikeiksi, on silti olemassa vaara, että välivaiheessa tuloksena on suurtyöttömyys. Juuri siksi on välttämätöntä, että poliittiset päättäjät puuttuvat tilanteeseen ja muovaavat lopputulosta.

Jos ammattiryhmistä on todennäköisesti tulossa tarpeettomia tai ammattiprofiilit muuttuvat radikaalisti, tarvitaan proaktiivista koulutuspolitiikkaa. Siksi on korkea aika tarkastella nykyistä koulutuspoliittista päätöksentekoa uudelleen. Aikakaudella, jolloin suoraa pääsyä globaaliin informaatioon ja dataan pidetään itsensä selvyytenä, pitäisi korostaa luovia ja analyyttisiä kykyjä, jotta informaatiota ja dataa voidaan muuntaa tiedoksi. Lisäksi täytyy selvittää joitain ratkaisevia seikkoja, jotka ovat vielä jääneet huomiotta poliittisessa keskustelussa. Nämä kysymykset keskittyvät jäljelle jääneen työn jakamiseen ja työn yhteiskunnallisen hyvinvoinnin aspektin säilyttämiseen, eivät vain työstä saataviin tuloihin.

Vaatus arvioida työajan jakautumista uudestaan kaikkua yhä kovempaan, ei vain ammattiliittojen riveissä, vaan myös bisnespiireissä. Googlen Larry Page ja Virginin Richard Branson ansaitsevat tässä kohtaa erityismaininnan. Jos kehitysuunta on, että tuotetaan yhä enemmän yhä vähemmällä työllä, on järkevää pohjata jäljelle jäävän työn jakautumista uudestaan riippumatta mahdollisesta uusien työpaikkojen syntymisestä. Tässä voitaisiin hyödyntää digitalisaation voittoja, jotta saadaan pidettyä enemmän ihmisiä töissä ja samaan aikaan lisättyä henkilökohtaista vapautta. On epäselvää, tekevätkö digitalisaation voitot pienen joukon hävyttömän rikkaaksi kasvattamalla työmarkkinoiden painetta yhteiskunnan enemmistön osalta vai johtavatko ne ensisijaisesti työn ja vapauden uudelleenjärjestelyyn. Tämä on joka tapauksessa tulonjakokysymys ja siten suora haaste sosialidemokratian näkemykselle oikeudenmukaisuudesta.

5. Solidaarisuus

Solidaarisuus tarjosi työväenliikkeelle mahdollisuuden tehdä vapaudesta totta myös epätasa-arvoisissa oloissa. Kun toiset halusivat ja saattoivat välillisesti ottaa osaa toisten kokemuksiin, nöyryyttävistä oloista voitiin päästä eroon. Hyvinvointivaltio on solidaarisuuden konkreettinen, käsinkosketeltava ilmentymä. Digitalisaation aikakaudella olosuhteet ihmisille liittyä solidaarisesti yhteen ovat monessa mielessä muuttuneet. Solidaarisuudesta on tullut sekä yhä vaikeampaa että tarpeellisempaa useasta syystä: julkinen keskustelu on jakautunut, työ on siirtynyt pois tehtaista, hyvinvointivaltion on pystyttävä vastaamaan uusiin ja erilaisiin vaatimuksiin sekä libertaarisen diskurssin vaikutusvalta on lisääntynyt.

Solidaarisuutta on yhä vaikeampaa löytää, koska se on jakautunut lukuisiin alaryhmiin. Sosiaaliset verkostot, yksittäisille käyttäjille tai käyttäjäryhmille räätälöidyt uutiset ja hakukoneet edistävät muuttuvaa ja usein kapeakatseista kuvaa yhteiskunnallisesta todellisuudesta. Aiemmat keskustelutilat ja niihin osallistu-

neet yleisöt ovat alkaneet eriytyä ja pirstoutua tullen samalla yhä itseriittoisemmiksi. Solidaarisuudesta, joka on valmiutta ottaa osaa toisten kokemuksiin siihen pakottamatta, tulee yhä vaikeammin saavutettavaa, koska on yhä vähemmän ja vähemmän todennäköistä, että edes näemme toisia.

Jo yksin työn siirtyminen pois tehtaista luo valtavia haasteita työväenliikkeelle, joka on aina järjestänyt solidaarisuutta tehtaan tai yrityksen tasolla. Paikka, jossa solidaarisuutta ennen yleensä harjoitettiin, hajoaa yhä enemmän. Uudet solidaarisuuden muodot klikki- ja pilvityöläisille eivät ole vielä täysin kehittyneet, vaikka uuteen ympäristöön melko onnistuneesti sopeutuneet ammattiliitot ovat alkaneet löytää alustavia vastauksia.

Myös kansallisvaltion tasolla tapahtuu valtavia muutoksia. Jos amerikkalaisista kulttuurisista suuntauksista tulee malli digitalisaatiolle Saksassa ja Euroopassa, eurooppalaisiin hyvinvointivaltioihin kuuluva institutionaalinen solidaarisuus on vaakalaudalla. Piilaaksosta kantautuvat vaatimukset libertaarisesta perustulosta ilman ehtoja ovat muuttuneet painokkaammiksi. Niiden tarkoitus ei kuitenkaan ole vain torjua digitaalisen vallankumouksen tarjontapuolen vaikutusten aiheuttamia makroekonomisia ongelmia – vaatiihan kaikki tarjonta aina myös kysyntää. Lisäksi ne perustuvat pohjimmiltaan libertaariseen visioon sosiaalisesta järjestyksestä.

Kuten Nathan Schneider *Vice*-lehdessä kuvasi, Yhdysvaltain talouseliitti ja Piilaakson matadorit eivät näe välttämätöntä yhteyttä hyvinvoinnin ja hyvinvointivaltion välillä. Niinpä perustulon rahoittamista tavataan esittää yhdessä valtion nyt tarjoamien palveluiden leikkausaikeiden kanssa. Selkokielellä tämä libertaarien tulkinta perustuloajatuksista merkitsisi sitä, että solidaarisuus kuihtuisi pois, ja ihmisten pitäisi itse vakuuttaa itsensä elämän käänteiden varalle.

Se löisi siis kirveen suoraan eurooppalaisen yhteiskuntamallin ydinarvoon: kollektiiviseen vakuutukseen elämän riskien, kuten työttömyyden, sairauden tai vanhuuden, varalta. Kuka tahansa perustuloa saava voi vakuuttaa itsensä näiden riskien varalta henkilökohtaisesti – näin ainakin tämän väitteen mukaan.

Tässä yhteydessä kannattaa myös huomata, että jo kuvatut työmarkkinoiden tendenssit voisivat aiheuttaa vakavia ongelmia Saksan "pariteettiperiaatteella" rahoitettavalle sosiaaliturvajärjestelmälle jossa työnantajien ja työntekijöiden panokset ovat yhtä suuret. Jos työpaikkojen siirtyminen pois tehtaista ja töiden erilaistuminen jatkuvat nopeaa tahtia, koko järjestelmä on suunniteltava uudelleen. Lisäksi sitä on strategisesti laajennettava, jotta voidaan varmistaa, että hyvinvointiyhteiskunnan pitkän aikavälin taloudelliset tarpeet täytetään ja että se kattaa freelancetyöt ja muut työmuodot riittävän hyvin. Nykyään "epätyypilliseksi" kutsuttavasta työstä voi tulevaisuudessa tulla standardi, ja tähän hyvinvointiyhteiskunnan on vastattava asianmukaisesti.

Se, että nämä rakenteelliset ongelmat saattavat heikentää hyvinvointivaltiota, etenkin kun vaihtoehtoisia libertaarisia malleja on jo olemassa, osoittaa, miten tärkeää sosialidemokraattien on pohtia yhteiskunnallisen solidaarisuuden ja sen institutionaalisten muotojen ajatus uudelleen digitaalisessa ajassa. Teknologinen muutos vaatii suurta sosiaalista koheesiota, jotta sen hyödyt voidaan jakaa laajas-

ti ja riskit pehmentää kollektiivisin toimin. Libertaarinen pelastusvene-etiikka (kukin huolehtii vain itsestään) on kuitenkin jo juurtunut tiukasti.

6. Työ

Kun otetaan huomioon työn teema keskeisyys sosialidemokratialle, yllä käsitellyt suuntaukset täytyy asettaa laajempaan kontekstiin. Monet näistä uusista haasteista pitäisi voida kuvata ja listata ainakin pääpiirteittäin, jos ei vielä tyhjentävän yksityiskohtaisesti.

Sosialidemokratian synty emansipatoristen ja osallistavien intressien ilmentymäksi liittyi läheisesti teolliseen vallankumoukseen. Nyt käynnissä oleva kehitys on jo saanut lisänimen "neljäs teollinen vallankumous". Sen tunnusomainen piirre on informaatioteknologian käyttöönotto kaikissa tuotannon vaiheissa niin, että kaikki tuotantoprosessissa mukana olevat laitokset ovat verkottuneet keskenään.

Myös klassisessa teollisen robotiikan vaiheessa tietokoneilla oli keskeinen rooli, mutta nykyään ne ovat saaneet täyden ylivallan. Neljännen teollisen vallankumouksen kehitys alkoi keskustietokoneiden noususta 1950-luvulla, laajeni henkilökohtaisten PC-tietokoneiden tultua massatuotteiksi 1980-luvulla ja kulminoitui kaikkien digitaalisten laitteiden verkottumiseen 1990-luvulla. Tämä viimeinen askel on mahdollistanut nyt kehittyneen ylärakenteen: tuotannon, tiedon ja sosiaalisten verkostojen integraation yhdeksi verkostoksi.

Tällä hetkellä tapahtuvaa digitalisaation kehittymistä edelleen motivoi neljä trendiä:

1. Päätteiden koon pienentyminen: Niitä voidaan asentaa ja hyödyntää lähes missä vain nykyään;
2. Tiedonsiirron perustalla olevien sensoreiden ja SIM-korttien eksponentiaalisen lisääntyminen;
3. Käytettävissä olevan laskentatehon jatkuva parantuminen 1960-luvulta lähtien;
4. Silkka datamassojen saatavuus, joka on kaikkien big data -mallien perusta.

Yhdessä nämä trendit muuttavat työn luonnetta joka tasolla niin tieto- ja palvelu-aloilla, valtionhallinnossa kuin yhä lisääntyvässä määrin myös sosiaali- ja "hoiva-ala" ammateissa. Keskustelun keskipisteessä on nyt kuitenkin teollinen työ. Ne uudet tuotantomallit, joihin nykyään viitataan käsitteellä "teollisuus 4.0", perustuvat yllä mainittuihin trendeihin. Kun ne kehittyvät, niiden pohjalle nousee uusi "yhteiskunnan tuotantojärjestelmä" (Werner Abelshauser). Periaatteessa kaikki tämä tarkoittaa, että tuotteista itsestään tulee älykkäitä ja ne ohjautuvat omaaloitteisesti tuotantoprosessin monien vaiheiden läpi.

"Teollisuus 4.0:n" seuraukset tulevat olemaan kauaskantoiset: Koneet korvaavat ihmistyövoiman laajalla skaalalla; kokonaisia tehtäväkategorioita, kuten logistiikka ja suunnittelu, katoaa; ihmiset poistuvat monista materiaalsen tuotannon prosesseista; ja innovointi nopeutuu valtavasti. Viimeksi mainittu tulee johtamaan normaalien työsuhteiden ulkopuolisen pilvityöskentelyn ja joukkoistami-

sen lisääntymiseen. Hyviä puolia on se, että syntyy myös uusia mahdollisuuksia inhimillistä työtä älykkäällä robotiikalla ja ottaa käyttöön monipuolisen, korkealaatuisen tuotannon malleja tasolla, joka toistaiseksi on ollut saavuttamattomissa. Samaan aikaan uusia työllistymismahdollisuuksia syntyy ohjelmisto- ja IT-sektoreille.

Olisi kuitenkin ennen aikaista ajatella, että "teollisuus 4.0" olisi yksinomaan tervetullut sysäys saksalaisen teollisuuden modernisaatiossa. Tämä näkökulma jättää huomiotta talouden syvemmän rakenteellisen muutoksen, jonka vanavedessä yritykset jalostusalalla ja raskaassa teollisuudessa tapaavat menettää merkitystään. Digitaalisen sektorin yrityksistä taas tulee etujoukkoa lähes kaikilla oleellisilla mittareilla: tuotossa, markkina-arvossa, innovatiivisuudessa, kulttuurissa ja henkilöstöpolitiikassa. Tällä muutoksella on myös maantieteellisiä seurauksia, kun Piilaaksosta tulee arvonluonnin globaali keskipiste.

Katsauksen tuohon San Franciscon lähellä sijaitsevaan laaksoon pitäisi kertoa ainakin siitä, miten työn – erityisesti ammattitaitoa vaativan työn – luonne tulee todennäköisesti muuttumaan digitaalisessa taloudessa. Tässäkin muutokset tulevat tapahtumaan vaiheittain ja usein huomaamatta, mutta vääjäämättä ja varmasti.

Nykyään digitaalinen ja verkottunut työ on jo monien kansantalouden sektoreiden ja alojen kulmakivi palvelualalta, tuotannosta, jakelusta ja huollosta IT-alalle ja "luovaan" talouteen. Tämän murroksen aikana tulevat muuttumaan työn sisällön lisäksi myös sen perusrakenteet, mikä koskee yhä suurempaa joukkoa työntekijöitä. Tällä hetkellä palvelusektorilla ponnistellaan kohti työn perusteellisempaa digitalisaatiota. Tällainen innovaatio koskettaisi jopa kahta kolmasosaa kaikista sektorin työntekijöistä, mukaan lukien toimihenkilöt ja "vapaiden ammattien" harjoittajat, esimerkiksi asianajajat.

Digitaalinen työ voidaan nähdä sekä voimaannuttavana että mahdollisesti loppuun polttavana. Yhtäältä digitalisaatiotrendi tuo mukanaan työntekijöille uudenlaisia paineita ja riskin siitä, että suoritusta mittaavat digitaaliset laitteet taylorisoivat työn uudelleen. Lisäksi se aiheuttaa radikaaleja rakenteellisia muutoksia ammattipätevyyksissä ja kapasiteetin hallinnassa, esimerkiksi työvoiman kysynnän harmonisoinnissa järjestelmän valmiuksin. Se kuitenkin tarjoaa myös upeita mahdollisuuksia, kuten joustavampia työmalleja ja aikataulutusta helpottamaan työntekijöiden taakkaa.

Vaikka meneillään oleva kehitys on luonteeltaan ristiriitainen, yksi asia on selvää: Digitaalisen aikakauden työntekijät tarvitsevat uudenlaista turvaa. Kun työ digitaalisessa yhteiskunnassa ei enää ole rajoitettu tiettyihin paikkoihin ja aikoihin, suuntaus on hävittää myös ero yksityisen ja työelämän väliltä.

Miltä maailma näyttää 15 vuoden kuluttua, kun trendit ovat nämä? Mitkä ovat tärkeimmät vaikutukset ihmisten jokapäiväiseen työelämään, työn vaatimuksiin ja työllistymispotentiaaliin? Esiin on alkanut nousta sellaista teknologista kehitystä, joka vaikuttaa elämään työpaikoilla. Jo tällä hetkellä on nähtävissä huomattavaa kehitystä teknologioissa, jotka yhdistävät keinoälyn tiedonlouhintaan, koneäköön ja laskennalliseen tilastotieteeseen. Koneista tulee yhä älykkäämpiä ja

oppimiskykyisempiä. Tämän kehityksen seurauksena ne voivat ottaa hoitaakseen joitain perinteisesti ihmiselle varattuja henkisen työn tehtäviä.

Jatkuvasti parantuvat algoritmit yhdessä alati kasvavien tietovuorten kanssa mahdollistavat ihmisen ajatustoiminnan simuloinnin. Sellaiset dataan perustuvat keksinnöt, kuten kuljettajaton auto, oppimiskykyiset robotit tai digitaaliset diagnostiikkajärjestelmät, joita vasta muutama vuosi sitten pidettiin vielä tieteisfiktiona, näyttävät nyt voivan lähestyä ihmisen kykyjä. Niitä voidaan siis käyttää korvaamaan tai täydentämään tiettyjä ihmisen tehtäviä. Ihmistyövoiman korvaaminen koneilla voi näin ollen johtaa uudenlaiseen liukuhihnatyöhön, vaikkakin sen on tietysti oltava digitaalista. Suhteellisen samanlaista työtä tekevät työntekijät ryhmitellään joukoiksi, jotta heidän kykyjään voidaan standardoida ja siten helposti vertailla.

On siis kehittymässä sellaisia lisäarvoa tuottavia prosesseja, jotka voidaan vain osin sovittaa yksittäisiin yrityksiin ja jotka usein ylittävät organisaatorajat. Työtä tekevästä väestä saattaa siis kehittyä jonkinlainen digitaalinen proletariaatti. Tämä joukko voisi kuitenkin koostua myös yksittäisistä itsenäisistä yrittäjistä, jotka markkinoivat hiottuja taitojaan ja osaamistaan itsevarmasti ja itsenäisesti sekä työskentelevät eniten tarjoavalle.

Monet asiantuntijat muistuttavat, että jotkut työntekijät tässä kategoriassa – esimerkiksi ne, jotka ovat huonossa asemassa sosiaalisen taustansa tai fyysisten tai sosiaalisten haittojensa vuoksi – voisivat hyötyä anonyymeistä spot-työmarkkinoista.

Lyhyesti sanottuna: Mitä tulee työn tulevaisuuteen, dystopisten ja utopististen visioiden välillä on jännite. Skaalan toisessa päässä vaativat infantilisaation, heteronomian ja totaalisen valvonnan uhkakuvat. Toinen pää puolestaan on tulviltaan niin sanottuja "elämän yrittäjiä", ihmisiä, jotka ottavat itsenäisesti vastuun omasta osastaan talousjärjestelmässä ja osallistuvat työn prosessiin missä ja milloin haluavat, aina kuitenkin iloisesti ja innokkaasti.

Koko joukko uusia työlainsäädännön kysymyksiä odottaa ratkaisua tänäkin päivänä. Ne liittyvät esimerkiksi koneiden lisenssiin ja lupiin, digitaalisen työvoiman lakisääteisiin lepoaikoihin tai muodollisten työehtosopimusten ulottuvuuteen, kun niin paljon työtä tehdään minkään määrättyjen paikkojen ulkopuolella. Kyseiset kysymykset liittyvät myös oman työn tuotosten henkiseen omistusoikeuteen ja perinteisesti selvän jakolinjan hämärtymiseen itsenäisen alihankkijan työn ja yhdelle tai useammalle työnantajalle tehtävän työn välillä.

Myös työaikoihin, pätevyyteen tai jopa koko elinaikana töihin käytettävään aikaan liittyvät kysymykset tulevat säännöllisesti tarkasteluun. Kaiken tämän epävarmuuden keskellä etenkin työntekijäjärjestöille on tärkeää, ettei päästetä muodostumaan katvealueita eikä kansainvälistä digitaalista köyhälistöä, jota kukaan ei edusta. Joustavan, jopa mukautuvaisen digitaalisen työvoiman järjestäytyminen alkaa olla niin elintärkeä ja monitahoinen asia, etteivät yrityksetkään voi paeta vastuutaan tarjota ratkaisuja näihin kysymyksiin.

Tässä kontekstissa käsitykset hyvästä digitaalisesta työstä ("työ 4.0") ovat osoittautumassa yhä tärkeämmiksi. Yleensä digitaalista työtä Saksassa leimaa nyky-

ään taipumus soveltaa vanhaa, teolliseen yhteiskuntaan suunniteltua sääntelyjärjestelmää uusiin digitaalisen talouden oloihin. Esimerkiksi työ- ja vapaa-aika pidetään tyypillisesti jäykästi erillään, ja työlainsäädäntö on vahvasti sidottu työnantajan fyysisiin tiloihin.

Hyvän digitaalisen työn takaaminen on Saksalle haaste, jos maa haluaa säilyä houkuttelevana paikkana yrityksille. Yritysten, ammattiliittojen ja työpaikkaneuvostojen kannattaisi kehittää malleja, jotka vähentävät digitaalista stressiä ja sallivat työntekijöiden hyötyä suuremmasta joustavuudesta ja nauttia vapaudesta valita, milloin ja missä työnsä tekevät. On politiikan tehtävä mukauttaa työmarkkinapolitiikan normit ja järjestelmät digitaalisen yhteiskunnan olosuhteisiin.

Näin on siksi, että digitalisaation ansiosta vapaudessa saavutettujen potentiaalisten hyötyjen rinnalla on syntynyt uudenlaisia riippuvuuden ja turvattomuuden muotoja. Työn digitaalinen verkottuminen voi avata uusia vapauden tiloja ja lisätä inhimillisemmän olemassaolon potentiaalia vain, jos asianmukaiset poliittiset ja juridiset puitteet ovat olemassa. Siksi sosialidemokratia on oikeutetusti vaatinut "Internet-työn politiikkaa". Yleisenä periaatteena ammattiliittojen ja päätöksentekijöiden pitäisi pyrkiä ehkäisemään sitä, että työnantajien intressit parantaa tuottavuutta hallitsevat prosessia, jossa uutta työjärjestelmää rakennetaan.

Meidän näkökulmastamme on useita paradigmoja, joiden pitäisi ohjata digitaaliseen työhön liittyvää päätöksentekoa:

1. Verkotettu työ ei enää ole rajattu tiettyyn aikaan tai paikkaan. Digitaalisen aikakauden työn ehtojen muokkauksessa on siis nyt enemmän liikkumavaraa. Työnantajien intressien ei pitäisi olla ainoita, joita tässä prosessissa kuullaan, vaan myös työntekijöiden intressit on otettava huomioon.
2. Digitaalinen verkottuminen on laajentanut perinteisten työsuhteiden määrittelyä ja luonut siten uudenlaisia jännitteitä ja rasitteita. Niitä täytyy minimoida mahdollisimman paljon.
3. Yksilölliset ja kollektiiviset oikeudet päästä verkkoon sekä viestiä ja osallistua verkossa täytyy taata etenkin tapauksissa, joissa verkko on yhtä kuin yritys itse. Lisäksi yhteistoimintaa yrityksessä ja osallistumisen mekanismeja täytyy kehittää edelleen olosuhteisiin sopiviksi.
4. Sosiaaliturvajärjestelmiä täytyy mukauttaa työn muuttuneisiin parametreihin sopiviksi.

7. Sosialidemokraattisten arvojen politiikka digitaalisessa yhteiskunnassa

Edellä analysoidut kontekstit toimivat etupäässä valaisevina esimerkkeinä siitä, miten voisimme hahmottaa digitaalisen yhteiskunnan pääpiirteitä. Jotta voisimme esittää edes kohtuullisen kokonaisvaltaisen katsauksen digitaalisen yhteiskunnan dynaamisista elementeistä, meidän pitäisi ottaa mukaan useiden muiden taloudellisen ja yhteiskunnallisen elämän alueiden tutkimuksia.

Hyvinä esimerkkeinä tästä toimivat digitalisaation takana vaanivat haasteet demokratialle, uudet big datasta nousevat sosiaalisen valvonnan teknologiat, re-

surssitehokkuus, muutokset kulttuurin tuotannossa, uudet sosiaalisen vuorovaikutuksen mallit, palvelusektorin ja julkishallinnon tulevaisuus monien muiden muassa. Tämänhetkisten trendien kaksijakoinen luonne käynee kuitenkin ilmi jo edellä esitetystä. Globalisaatioon implisiittisesti liittyvän globaalien vapaus- ja kehityspotentiaalien realisointiin tähtäävien toimien tiellä on lukuisia rajoituksia ja vaaroja.

Paljastukset Yhdysvaltojen kansallisen turvallisuuden viraston NSA:n ja sen yhteistyökumppanien toimista ovat jokseenkin räikeästi osoittaneet digitaalisten viestintärakenteidemme haavoittuvuuden. Käyttäjinä olemme tietoisia pienistä ja suurista vilppiyrityksistä, joita Internetissä tehdään. Poliittisesti sitoutuneina ihmisinä tiedämme, miten Internetin paskamyrskyt vaikuttavat ja loukkaavat.

Eurooppalaisina taas arvostamme sitä moniulotteista monimuotoisuutta, josta identiteettimme rakentuu ja jonka Internet-yhtiöiden tarjoileman "kalifornialaisen ideologian" monokulttuurisuuden ylivalta ja sotilaallis-teollisen kompleksin valta vaarantavat. Kaikki nämä seikat kertovat eurooppalaisten, saksalaisten ja jopa sosialidemokraattisten perusarvojen epävarmuudesta ja haavoittuvuudesta nopeasti digitalisoituvassa yhteiskunnassa.

Nämä eivät muuten ole yksinomaan saksalaisia ongelmia. Päinvastoin: Mitä tulee digitaalisen murroksen muokkaamiseen, Euroopan tasolla on erityinen tehtävä. Tämä käy ilmeiseksi, kun mietitään tarvetta pohtia eurooppalaista yhteiskuntamallia uudestaan. Suhteessa digitalisaatioon kansallisvaltiot tapaavat ottaa lopputulosten muovaamisessa matalamman profiilin kuin monilla muilla politiikan aloilla. Sitä suuremmalla syyllä Euroopan on otettava tässä keskeinen rooli. Se selittää myös, miksi tarvitaan selvitysprosessi Euroopan tulevasta asemasta.

Maanosamme ei ole vain demokratian synnyinpaikka, vaan se on myös teollisuuden kehto. Siksi keskusteluun sosialidemokratian perusarvoista 2000-luvulla täytyy kuulua esimerkiksi kysymys siitä, haluammeko olla niin silmiinpistävän riippuvaisia Yhdysvalloista IT-tuotteiden luomisessa vai pitäisikö meidän sen sijaan kulkea omaa tietämme. Ei ole kaukaa haettava todeta, että demokratia ja itsemääräämisoikeus digitaalisessa yhteiskunnassa voidaan taata vain, jos olemme valmiita investoimaan voimakkaasti tulevaisuuden teknologioihin. Yhtäkkiä arvopolitiikka lomittuisikin talouden edistämisen kanssa – ja jälkimmäinen täytyisi sitten laittaa etusijalle ja sitä pitäisi edistää soveltuvien sitoumuksin.

Tällä hetkellä Saksa on epävarmassa tilanteessa puun ja kuoren välissä. Tilanne saattaa vaarantaa yhteiskuntamme tuotantojärjestelmän, mutta siksi se voi myös auttaa perustelemaan yhden sosialidemokratian poliittisen tavoitelistan keskeisistä merkkipaaluista. Jos Kiinan kohtalo on olla maailman konepaja ja siten materiaali tuotannon tärkein paikka, ja Yhdysvallat hallitsee ohjelmistotuotantoa ja tuotesuunnittelua, Saksa saattaa menettää teollisuusmaan ja maailman laitevalmistajan asemansa, joka on merkittävä osa maan omakäsitystä ja itseluottamusta.

Tämänhetkinen ennuste, jonka mukaan esineiden Internet sopii saumattomasti saksalaiseen teollisuusrobotiikan perinteeseen ja siten lupaa paljon tulevaisuuden suhteen, saattaa nopeasti alkaa tuntua naiivilta. Jos siihen pisteeseen tullaan, joudumme arvioimaan sellaisten käsitteiden arvoa, jotka meille sosialidemo-

kraatteina ovat ylpeydenaiheita: asiantuntijuus ja ammattimaisuus, erityisosaminen koulutusta vaativissa ammateissa sekä erinomainen organisointi. Se onkin yksi syistä, miksi meidän täytyy tulla mukaan keskusteluun digitalisaatiosta.

Tässä sanotun perusteella pitäisi olla ilmeistä, että niiden, jotka haluavat säilyttää yksilön perusoikeudet ja yhteiskunnan koheesion kokonaisuudessaan sosialidemokratian perusarvojen hengessä, täytyy pyrkiä muokkaamaan digitalisaatiota. Sosialidemokratia, joka muovasi teollistumista ja kanavoi sen vapauttamat voimat koko yhteiskunnan vauraudeksi ja yksilön vapauksien kunnioitukseksi, sopii erityisen hyvin ottamaan vastuun koko tästä projektista – oikeastaan se on sen velvollisuus.

Kirjoittajat

Thymian Bussemer työskentelee Volkswagenin henkilöstöhallinnon *Grundsatzfragen*-osastolla.

Dr. Christian Krell on Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) -säätiön pohjoismaiden toimiston johtaja Tukholmassa.

Dr. Henning Meyer toimii tutkijana London School of Economics and Political Science (LSE) -yliopistossa ja online-julkaisu *Social European* päätoimittaja.

Artikkeli on julkaistu englanniksi Social Europe Occasional Paper (No 10, January 10, 2016) -sarjassa. Artikkelin on muokattu versio tekstistä, joka valmistettiin Saksan SPD:n periaateohjelmatyöryhmälle. Artikkelin on suomentanut Veera Hämäläinen.

Kalevi Sorsa -säätiö on sosiaalidemokraattinen ajatushautomo, joka ylläpitää yhteiskunnallista, tasa-arvoa ja demokratiaa edistävää keskustelua.

www.sorsafoundation.fi